

eduard van steenberg

de sikkel

BEDRIJVGHEID IN WOORD EN GESCHRIFT EN IN MAATSCHAPPELIJK VERBAND

Alhoewel bouwmeester Van Steenberg een tijdlang deel uitmaakte van de Redactieraad van *De Bouwgids* (Maandschrift voor huis en haard, onder hoofdredactie van Dirk de Vos ; 1921-) en van *Bouwkunde* (Maandschrift der nieuwe ideeën in de architectuur ; kunstbeweging, studiebelangen ; vakkunde ; hoofdopsteller Alfons Francken ; 1924) en hij sinds 1946 behoorde tot de Redactiecommissie voor België van het Nederlandse tijdschrift *Bouw*, heeft hij betrekkelijk weinig naar de pen gegrepen voor het verdedigen van zijn opvattingen inzake moderne architectuur. Wel hield hij in de loop der jaren enkele voordrachten over bouwkunst*.

Een op 13 Maar 1931 voor het N.I.R. gehouden radiopraatje over *Het moderne binnenhuis* (destijds gepubliceerd in K.M.B.A. het maandschrift van de Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen, waarvan Van Steenberg meer dan dertig jaar lid is geweest) belicht zijn standpunt zo volkomen dat wij het hier in zijn geheel laten volgen :

Geachte toehoorders !

De tijd wordt me te nauw toegemeten om over de uitbouw van het moderne binnenhuis in bijzonderheden te treden, want het onderwerp raakt in essentie allerlei vraagstukken van sociale, hygiënische, technische en esthetische aard.

Toch wil ik er vooraf nadruk op leggen, dat het vraagstuk van de binnenhuis-inrichting niet op-zichzelf staat, en het dus een grove fout is het nieuwe binnenhuis en zijn uitrusting te behandelen als een afzonderlijk iets. Binnenhuis-architectuur is geen zaak van bemeubeling alleen. Het is de woning, de omvatte ruimte, het licht-zelf.

Alleen de moderne woning brengt het moderne binnenhuis. Bij het bouwen van een moderne woning moet namelijk de idee voorop zitten, dat, behoudens de enkele losse meubelen, als tafels, stoelen en dergelijke, de overige bemeubeling in de architectuur wordt opgelost. De moderne architect bouwt van binnen naar buiten. Binnen- en buitenarchitectuur vormen een onafscheidelijk geheel. Het is dus onzin, de woning te stofferen met zogenaamd moderne meubelen, wanneer die woning-zelve ouderwets gebouwd is. Een bestaande woning

* O.m. als lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België (zie verder).

Voor het Werk van de Vrije Tijd gaf op 16 Mei 1946 ten Gemeentehuize van Deurne een voordracht met lichtbeelden met als onderwerp: *Hoe bouwt men een Kleine woning?*

modern inrichten, is alleen als overgang te wettigen, mits de nodige verbouwing, en onder leiding van een bekwaam architect.

Wie in de wereld rondkijkt staat verbaasd over wat er vooral de laatste jaren op het gebied van moderne woningbouw is verricht. Een hele schaar toonaangevende architecten uit alle landen stuurt doelbewust aan op doorgedreven rationalisatie. Theoretisch is op veel punten overeenstemming bereikt en praktisch staan we op de drempel van de verwezenlijking. Overall dringt de nieuwe geest onweerstaanbaar door!

Het is reeds zo ver, dat architect Ernst May uit Frankfurt opdracht kreeg een programma samen te stellen betreffende de huishoudelijke opvoeding op de lagere school, dat onder meer zou omvatten : de algemene economie der woning ; de grondslagen der reinheid en haar zedelijke betekenis ; de uitwerkselen van het zonnelicht ; de beginselen der woonhygiëne ; de rationalisatie van het huiselijk onderhoud ; het gebruik van de meubelen ; de werktuigkunde in het huishouden ; en zo meer. Resultaat van dergelijk onderwijs zou ongetwijfeld zijn : de vorming van een geslacht met gezonde begrippen omtrent de eisen van de woning.

De moderne woning, en dus ook het moderne binnenhuis, zijn jammer genoeg nog geen gemeengoed. Dat is wel het geval bijvoorbeeld met schrijfmachine, telefoon, radio, auto, vliegtuig, pakketboot, en zo voort. Deze gebruiks- en verkeersmiddelen zijn reeds onafscheidelijk met ons leven verbonden, zijn geworden tot een behoefte. Hoe komt het dan, dat een veel dringender behoefte, dat is : de moderne woning, de woon-machine, nog niet in het gebruik is doorgedrongen ?

Er heerst een onverklaarbare tegenstelling tussen wat de techniek vermag en wat zij voor de woning, ons gebruiksartikel bij uitnemendheid, verzuimt. Standardisatie naar buiten, wanorde naar binnen. Wij proppen onze woningen vol met allerhande ondoelmatige voorwerpen, welke ook als sierende elementen de toets van de tijd niet kunnen doorstaan. Op kantoor, werkplaats en straat worden allerlei standaardfabrikaten bewonderd, niet enkel om hun nut, maar om hun gave schoonheid. Neem bijvoorbeeld het autobedrijf : de concurrentiestrijd wordt niet meer uitsluitend gevoerd met de motor. De wedijverende fabrieken trachten elkaar te overtroeven met de fraaie lijn en het comfort van de wagen. Schoonheid groeit dus ook uit de harmonie van de voor zijn doeleinde volmaakte vorm. Bewust of onbewust ondergaat de mens er de invloed van.

Het zal noodzakelijk worden een doelmatige woning te bezitten, zoals de zakenman thans zijn auto, zijn schrijfmachine niet meer missen kan. Een woning die de band legt tussen het leven binnenshuis en het leven daarbuiten ; een woning die een tegengewicht vormt tegen het razende bedrijvige leven op kantoor, werkplaats of straat. Buitenshuis gaat alles in versneld tempo. Taylorisme, efficiency zijn gebaseerd op de verscherpte activiteit van lichaam en geest. Zelfs het vermaak buitenshuis is geen ontspanning meer, maar spanning. Willen we de huidige en toekomstige generaties behoeden voor de schadelijke fysieke en geestelijke, ook morele gevolgen van het „razende leven”, dan zal de woning moeten worden een plaats waar lichaam en geest ontspanning vinden en rust.

Er ontbreekt nog een andere schakel tussen fabriek of kantoor en de traditionele woning. De ruimte in de traditionele woning is niet verdeeld volgens het schema ener machine, met doelmatige ordening van de onderdelen. Alles is er tijd- en energierovend: dus on-economisch. Dienst en bemeubeling zijn enkel te onderhouden ten koste van veel arbeid en energie van de huisvrouw. Onze huidige woningen zijn allerminst geschikt als verpozingsoord. Het gezellige samenleven kwijnt er. Zon en licht zijn buitengesloten of tot een minimum herleid.

De woning moet in de eerste plaats gebouwd worden als gebruiksartikel. Een woning bouwen betekent niet: gevels bekleden met zogezegd decoratieve figuren, en evenmin: achter die gevel kamertjes afscheiden en deze vullen met meubelen en met voorwerpen van het genre „decoratieve kunst"! Maar het betekent integendeel: ruimte omsluiten, zo geordend en ingedeeld dat ze aan al onze behoeften voldoet. Deze behoeften worden met de dag scherper gesteld, en al zullen ze ook in de meest democratische samenleving verschillend zijn voor arbeider, bediende, zakenman of geleerde, toch kunnen deze behoeften bevredigd worden in een woning welke voor elk van zijn bewoners een paleis zal zijn. Doelmatige inrichting als algemene vereiste, ruimte en licht als luxe!

Het moderne woningtype stel ik me aldus voor: een grote centrale ruimte waarin eetkamer, spreekkamer, rookkamer en dergelijke zijn versmolten tot een enkele woonkamer, met de tuin als verlengstuk. Vaste of verplaatsbare beschotten zorgen voor de verschillende hoekjes en vormen met de ingebouwde kasten de plastisch-werkende binnen-architectuur.

Grote, tochtvrije ramen, over de volle breedte van de naar de zonzijde gerichte wand, zorgen er voor dat geen enkel hoekje van licht verstoken blijft. Bijzonder glas laat de ultravioletstralen ongehinderd door.

Zonnewarmte en zonnelicht, reeds zo schaars in ons klimaat, worden niet meer angstvallig buitengesloten, want de afwasbare gladde wanden zijn licht- en kleurvast. De effen wanden zijn zuinig versierd met een verwisselbare prent of een schilderstuk. Tafels, stoelen en rustbanken zijn de enige losse meubelen en worden zo geschikt dat de bediening gemakkelijk wordt verricht. Deze kamer heeft 'n ontbijthoekje, haar schemerhoekje, haar leeshoekje, al naar men het verlangt. Maar wat ze vooral biedt: de ruimte! Het is er prettig om te leven, te eten, te werken, met vrouw en kinderen samen te zijn, er uw vrienden te ontvangen. Een plaats waar ge u kunt bewegen, de voorwerpen van op afstand kunt zien, met de ramen als levende schilderijen, bomen in bloei, een brok natuur- of stedschoon. De bewegingsvrijheid is er niet meer beperkt tot een schuiven tussen tafel en kachel, kast en stoel. Hier vergeet men de drukte, het op zijn hoede zijn van de straat. Enkel in de efficiency-keuken, in de bad- en slaapkamers en andere dienstvertrekken is alles ingesteld op ruimte-besparing. Hier geen overtolligheid, alles ordelijk, praktisch, bij de hand, hygiënisch, direct verlicht en verlucht.

De vloeren van de woning zijn naadloos. De wanden geluiddempend. Centrale verwarming zorgt voor behaaglijkheid tijdens de wintermaanden. Vooral de electriciteit biedt voor de moderne woninginrichting onbeperkte mogelijkheden.

De gedachte om de economische zijde van het woningbouwvraagstuk op te lossen door het vervaardigen van onderdelen in serie-werk is niet zo jong meer. Serie-werk, standardisatie, hiermee is niet alles gezegd. Er blijft immers nog altijd het ordenen van de onderdelen.

Voor de fabriek, met haar eisen van zakelijke regelmaat in elke beweging, haar onafgebroken productie, staat de ingenieur. In de fabriek heerst steeds spanning. Ook uit haar kan schoonheid groeien : schoonheid is wat ons aangrijpt, ons ontroert.

Voor de woning, met dezelfde eisen van zakelijkheid en orde, staat de architect. Hier echter geen jagende productie-noodzaak. Enkel hoogst-nodige bewegingen voor de behoeften van de mens. Hier dus een andere schoonheid, geschapen door de rustige opbouw van de verschillende elementen tot een plastisch geheel. Rustig genieten, volledige ontspanning ! Hier een schoonheid die ons verheft, veredelt, die ons geloof schenkt in de scheppende arbeid van de mens. Dat bewustzijn geeft ons rust. Omringen wij ons daarom met schoonheid. Richten wij onze woningen in, eenvoudig, zakelijk, schoon. Eenvoud en zakelijkheid omzetten tot schoonheid zal steeds de taak zijn van de architect.

Want veronderstellen we een ogenblik de verschillende vraagstukken van de rationalisatie opgelost. Het alles en iedereen bevredigend programma is opgemaakt. Nijveraars en financiers, verplicht door de wet van vraag en aanbod, hebben alles gestandaardiseerd wat er nodig is om woonmachines te bouwen. Alle onderdelen hebben dus vaste afmetingen en vormen. Nu eerst, bij het ordenen van deze onveranderlijke elementen, zal ten volle het onderscheid blijken tussen de techniek-zonder-meer, en de technisch-aangelegde-kunstenaar. De techniek zal onberispelijk werk kunnen leveren, maar er zal altijd iets aan ontbreken, dat niet in formules is vast te leggen, maar dat het kenmerk is van alle kunst : de harmonische verhouding. De techniek beheerst de stof, de architect bezielt haar.

Uit Eduard Van Steenberghe, De Sikkels, Antwerpen 1955.